

Список використаних джерел

1. ЗУ «Про запобігання корупції»
2. Див. Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption, p. 104
3. Зокрема, п. 18 Рекомендації Комітету Міністрів РЄ CM/Rec(2014)7 «Захист викривачів», детальніше див.: <https://rm.coe.int/16807096c7>.

Вартилицька Інна Анатоліївна, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Актуальність проблеми протидії незаконному збагаченню залишається на самому високому рівні уваги громадськості, політиків та правників. І належне теоретичне дослідження історії формування кримінально-правової норми стане в пригоді при оцінці соціально обґрунтованості криміналізації цього суспільно-небезпечного явища.

Кримінальна відповідальність за злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, існує в законодавстві України на протязі багатьох десятиріч. В той же час, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 368-2, яка містить норми про відповідальність за незаконне збагачення, Законом [№ 3207-^ від 7 квітня 2011 року](#). Рішенням Конституційного Суду [№ 1 -п/2019 від 26 лютого 2019 року](#) статтю 368-2 визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

За період свого майже восьмирічного існування положення статті 368-2 КК неодноразово піддавались законодавчим змінам, редагуванню та доповненню.

Вперше в абзаці першому частини першої статті 368-2 КК слово «хабарництва» було замінено словами і цифрами «зазначених у статті 368 цього Кодексу». Законом [№ 221-УП від 18 квітня 2013 року](#) суспільно-небезпечне діяння було визначено як одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак діянь, зазначених у статті 368 КК.

Закон [№ 3207-VI від 7 квітня 2011 року](#) неправомірною вигодою у значному розмірі визнавав «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищувала сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Наступний закон [№ 1698-^1 від 14 жовтня 2014 року](#) повністю змінив редакцію статті 368-2 КК. Нова редакція кримінально-правової

норми як суспільно-небезпечне діяння передбачила набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам. Зміни стосувались не лише змісту злочинного діяння, а і ознак суб'єкта. В попередній редакції Закону [від 7 квітня 2011 року](#) суб'єктом незаконного збагачення виступала службова особа без зазначення будь-яких ознак цього спеціального суб'єкта. Закон [від 14 жовтня 2014 року](#) обмежив коло осіб, які могли підлягати кримінальній відповідальності за незаконне збагачення, особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, названі особи, зазначені в пункті 1 частини першої [статті 4](#) Закону України «Про запобігання корупції».

Одночасно, законодавець Законом [№ 1698-УП від 14 жовтня 2014 року](#) докорінно змінив підхід до поняття предмету незаконного збагачення. відмовившись від визначення в якості такого неправомірної вигоди і вказавши, що мова йде про набуття особою майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел. Значним перевищенням у статті 368-2 КК вважалася сума, яка в два або більше рази перевищувала розмір доходу, зазначеного в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за відповідний період, поданій особою у порядку, встановленому [Законом України](#) »Про запобігання корупції».

Наступні зміни також стосувались предмету злочинного посягання. у Законі [№ 198-УІІ від 12 лютого 2015 року](#) законодавець відмовився від вказівки на «майно, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел», включивши до кримінально-правової норми посилання на **«активи у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами»**. Крім того, при описі можливих злочинних дій від вказівки на «передачу особою майна близьким родичам» законодавець перейшов на опис діяння як передачу **«активів будь-якій іншій особі»**.

І в цьому ж Законі здійснено новий опис змісту терміну «значного розміру». Від передбаченого Законом [№ 1698-УП від 14 жовтня 2014 року](#) «значного перевищення» як суми, яка «в два або більше рази перевищує розмір доходу, зазначеного в декларації особи», законодавець у Законі [№ 198-УІІ від 12 лютого 2015 року](#) виходить на термін «активи у значному розмірі», якими розуміються **«грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»**.

Крім того, докорінно змінено законодавче трактування кваліфікуючих ознак. Так, Законом від 7 квітня 2011 року в якості кваліфікуючої і особливо кваліфікуючої ознак було передбачено неправомірну вигоду у великих розмірах (ч. 2) та в особливо великих розмірах (ч. 3). Натомість Закон від 14 жовтня 2014 року в якості таких

ознак передбачив суб'єкта злочину, вказавши на службову особу, яка займає відповідальне становище (ч. 2) та займає особливо відповідальне становище (ч. 3).

Звертають на себе увагу і різні підходи законодавців до визначення меж караності, до наповнення санкцій різними покараннями за незаконне збагачення. Закон [№ 222-УІІ від 18 квітня 2013 року](#) доповнив санкції такими заходами кримінально-правового впливу як спеціальна конфіскація та конфіскація майна. Але закон [№ 770-УІІІ від 10 листопада 2015 року](#) виключив спеціальну конфіскацію із санкції [статті 365-2 КК](#).

В подальшому відбулося посилення кримінальної відповідальності шляхом заміни покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, на позбавлення волі.

У зв'язку з тим, що стаття 368-2 КК рішенням Конституційного Суду [№ 1 -р/2019 від 26 лютого 2019 року](#) була визнана такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), правоохоронці були позбавлені можливості правового реагування на факти вчинення такого суспільно-небезпечного діяння як незаконне збагачення.

На сьогодні із поверненням до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (Кримінальний Кодекс доповнено статтею 368-5 згідно із Законом [№ 263-ІХ від 31 жовтня 2019 року](#)) з устєю своєю важливістю повернулося питання кримінально-правового аналізу ознак складу розглядуваного правопорушення. Весь попередній досвід кримінально-правового реагування засвідчив недосконалість всіх можливих законодавчих редакцій.

У запропонованій законодавчій новациї норми звертає на себе увагу суттєва зміна у визначенні вартості активів, які визнаються предметом незаконного збагачення. Мова йде про активи, **«вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи»**.

Попередній закон [№ 198-УІІІ від 12 лютого 2015 року](#) активами у значному розмірі вважав грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищував одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Таким чином, новий закон більше ніж в шість з половиною разів підвищив розмір активів, які можуть виступати предметом незаконного збагачення. Така законодавча новація суттєво звужує коло правопорушників, які можуть бути суб'єктами кримінальної відповідальності у випадку вчинення розглядуваного суспільно-небезпечного діяння.

Також звертає увагу розширення законодавчого тлумачення змісту терміну «активи». Під останніми пропонується розуміти **«грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових**

зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

В цілому запропоноване визначення є логічним і зрозумілим. Питання викликає пропозиція вважати активами роботи та послуги. Термін є безмежно широким і неконкретизованим. Роботи як і послуги можуть носити безоплатний характер, не бути пов'язаними з одержанням матеріальної вигоди чи набуттям матеріальних вигод. Такими можуть бути послуги сексуального характеру, медичні маніпуляції, освітні послуги, тощо, надані особами, які не надають такі на платній основі; роботи, пов'язані з допомогою по обслуговуванню особи, домогосподарства, сільськогосподарські роботи, які як і послуги надаються будь-ким безоплатно. Такий перелік як робіт так послуг може бути надзвичайно широким.

З урахуванням викладеного можна констатувати, що запропонована редакція частини третьої примітки до статті 368-5 КК вимагає уточнення. Необхідно чітко сформулювати зміст робіт та послуг, як активів, що є предметом незаконного збагачення, обмеживши їх такими, що мають матеріально орієнтований характер.

Габуда Андрій Степанович, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

На сьогодні, в Україні, мабуть не знайти людини яка б безпосередньо чи опосередковано не зіткнулася з корупцією. Це вкрай негативне явище проявляється в усіх сферах життя нашого суспільства. Тому, боротьба з корупцією стала предметом пильної уваги інститутів держави, громадських організацій, засобів масової інформації, пересічних громадян. З огляду на це, актуальність дослідження корупції, незалежно від форм її проявів є беззаперечною.

Небезпечність та поширеність корупційних проявів є результатом не тільки суб'єктивного сприйняття, а й об'єктивної реальності. Так, український Уряд та Верховна Рада у Концепції боротьби з корупцією на 1998-2005 роки офіційно підтвердили, що корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. В Антикорупційній стратегії на 2018-2020 роки уже більш лаконічно